

Адабиётлар

1. Алламбергенова М.Х., Тайлаков У.Н. Интерактив ўқув мажмуалар яратиш: назария ва амалиёт. «Ўзбекистон миллий энциклопедияси» Давлат нашриёти. Монография. -Т.: 2013, 144-б.
2. Баранова Т.А., Максимова О.А., Фомина А.А. Создание современной информационно-образовательной среды образовательного учреждения. // Информатика и образование. Серия: Педагогика. - № 1. 2007.
3. Жилин С.М., Жилина Л.В. Организация школьной корпоративной сети. // Информатика и образование. Серия: Педагогика. № 1. 2006.
4. Красильникова В.А. Информатизация образования: понятийный аппарат. // Информатика и образование. Серия: Педагогика. № 4. 2003.
5. Красношлыкова О.Г. Создание единого информационного пространства как условие развития муниципальной системы образования. // Информатика и образование. Серия: Педагогика. № 12. 2005.
6. Тайлаков У.Н. Таълим муассасининг ягона ахборот фазосини ташкил этиш. // Халқ таълими. 6-сон. 2011.

РЕЗЮМЕ

Мақолада олий педагогик таълим муассасаларида ахборот таълим муҳитини ташкил этиш ва ундан фойдаланишнинг педагогик шартлари қаралган.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются вопросы создания педагогических условий для использования информационно-образовательной среды в высших педагогических образовательных учреждениях.

SUMMARY

The article is devoted to the issues of formation of pedagogical conditions for using informational-educational environment at higher pedagogical educational institutions.

СТУДЕНТ ЖАСЛАРДЫҢ АНЫҚ МҮТӘЖЛИГИНЕ ТИЙКАРЛАНҒАН
ДЕНЕ МӘДЕНИЯТЫ ХӘМ ОНЫҢ ТҮРЛЕРИ

Ж.А.Турдумуратов – үлкен оқытушы

Т.Ш.Сейтмуратов – ассистент оқытушы

Бердақ атындағы Қарақалпақ мәмлекетлик университети

С.М.Тойлибаев – ассистент оқытушы

Әжанияз атындағы Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты

Таянч сўзлар: жисмоний маданият, мутахассислик эмас жисмоний маданият таълими, спорт, жисмоний рекреация, жисмоний қайта тикланиш.

Ключевые слова: физическая культура, специальное физкультурное образование, спорт, физическая рекреация, физическая реабилитация.

Key words: physical culture, non-special sports education, sport, physical recreation, physical rehabilitation.

Дене мәденияты жоқары оқыў орынларында тәлим тараўы сыпатында жүритилиўи менен бир қатарда жаслардың улыўма мәдениятының қәлиплесиўиниң әҳмийетли базасы болып табылады. Дене мәденияты студент жаслардың дене менен руўхый тетиклигин жетилистирип, инсанның улыўма-инсанийлық қәдириятлары болған денсаўлық, дене саламатлығы менен психикалық хәм физикалық қәмиллигин тәмийинлейди. Студент жаслардың дене мәдениятын инсаний қәдриятлар сыпатында дурыс түсиниўи, дене тәрбиясы мәдениятының бир неше түрлериниң қәлиплесиўине, болажақ қәниге мәдениятының бир түри сыпатында жәмийетшилик пикирин жетилистириўде хәм дене мәдениятының абзаллығын (бахалылықларын) өзлестирип барыўда алдыңғы қатардағы көнликпелерди қәлиплестириўге тийкар салыўшы әмелий себеплердин бири болыўы мүмкин.

Соңғы жыллары талаба жаслардың дене мәдениятында дене тәрбиясының жаңа заманагөй түрлерин, усылларын хәм қуралларын енгизиўдиң нәтижелилигин теренирек үйрениўге бағышланған илимий мийнетлердин саны артып барыўы менен бирге олардың мазмуны да байып хәм сапасы да анағурлым жақсыланып бармақта. Бундай мийнетлерди дене тәрбиясы мәденияты теориясы нәзеринен келип шыққан ҳалда үйрениўге, дене тәрбиясы теориясының жаңа концепциясын ислеп шығыўда жаңа шешимлер хәм олардың жоқары оқыў орынлары гуманитаризация шараятында әмелге асырылыўының жаңа жолларына тийкар салынған мийнетлер айрықша итибарды тартады [2, 3, 6].

Тараў қәнигелериниң талаба жаслардың дене тәрбиясы машқалаларына бағышланған мийнетлерге қосқан бийбаха үлесин бахалай отырып, соны да айтып өтиў керек, дене тәрбиясы мәдениятының түрли тараўларының теориялық тийкары белгили бир максетке бағдарланған жаңа түрлери, усыллары, жоллары хәм қуралларынан пайдаланыў еле әмелде қолланылмай атыр. Талаба жаслардың дене хәм руўхый саламатлығы хәм әдеп-иқрамлылығы менен байланыслы жүдә көп мәселелер өз шешимин күтпекте.

Бүгинги күни мине усы мәселелердин, яғнай жаслардың дене тәрбиясы менен шуғылланыўының түрлери, усыллары хәм қуралларын теориялық жақтан тийкарлаў уақты жетти. Талаба жаслардың қәнигелик емес дене тәрбиясы, спорт қәнигелиги, дене рекреация хәм физикалық қайта тиклениў бойынша алдына қойған максетлери хәм мүтәжлигиниң қәлиплесиўи машқаласы жүдә әҳмийетли хәм өз шешимин күтип турған мәселелерден болып табылады.

Жоқары оқыў орынларында дене тәрбиясының түрлерин ислеп шығыўда дене тәрбиясы түрлериндеги бәрше объектив (жәмийет талаплары) хәм субъективлик (жеке зәрүрликлер) мүтәжликти тийкарғы өлшем сыпатында алып қараған мақул. Дене тәрбиясының хәр бир түри ушын өз алдына теория, шөлкәмлестириў жолларын, максетлерин, түрлерин, әмелге асырыў жолларын, усыллары хәм қуралларын хәм оның дене тәрбиясының басқа түрлери менен байланысын ислеп шығыў зәрүр. Мәселеге бундай көзқарас пенеп қараўға хәр бир талабаның дене тәрбиясы менен шуғылланыўында жеке себеплери, мүтәжлиги хәм қызығыўшылығын қанаатландырыў менен бир қатарда улыўма жоқары оқыў орынларында

гуманитаризация системасында дене тәрбиясының орнын жоқары басқышларға жетилистириўден ибарат болып табылады.

Дене тәрбиясы қурамын (дүзилисин) социаллық зәрүрлик теориясы сыпатында изертлей отырып В.М. Выдрин мына пикирди айтып өтеди: «Инсанның дене тәрбиясындағы хәр тәрәплеме жетилисип барыў процесинде "илим хәм жәмийетлик тәжирибениң раўажланып барыўы менен бир қатарда оның түрлери хәм формалары да қәлиплесип барады» [6].

Дене тәрбиясы теориясында дене тәрбиясының әмелде хәрәкет етиўиниң тийкарғы түрлери ислеп шығылған: қәнигелик емес дене мәденияты тәлими, спорт, физикалық рекреация, физикалық қайта тиклениў. Бундай уйымласқан бирликтиң негизинде тийкарғы қурал – дене тәрбиясы шынығыўлары болып табылады. Олар организмнің хәм оның хәрәкетлериниң баслы тийкары, бир-бири менен байланысы, әмелдеги тийкарғы қурамлық бирлиги есапланады.

Жоқары оқыў орынларында дене тәрбиясының тийкарғы түри бул – қәнигелик емес дене тәрбиясы. Ол улыўма алып қарағанда тәлим сыяқлы жеке инсанның хәм қалаберсе, жәмийет турмысының улыўмалық хәм мәңги дәрежеси болып қалабереди. Қәнигелик емес дене тәрбиясы менен шуғылланыўшы жоқары оқыў орынлары талабаларының дене тәрбиясы менен шуғылланыўы бойынша тәлим бағдарын хәм соның менен бирге талабалардың билим дәрежесин жоқарылатыў зәрүрлиги төмендеги бир қатар илимий мийнетлерде кенирек жарытылып өтилген [1, 2, 6, 8].

Жаслардың дене тәрбиясы менен шуғылланыўының тәлим бағдарын жетилистириў дегенимиз бул тек ғана олардың дене саламатлығын жоқарылатыў менен шекленип қалмайды, ал ең баслысы, руўхый дүнясын байытыў, соның менен бирге дене тәрбиясын мәденияттын өз алдына бир көринистеги қәдриятты сыпатында мүнәсибетин хәм дене тәрбиясының түрлери, усыллары, қураллары хәм максетине дәретиўшилик көзқарастағы қатнасы хәм толық аңлап жетиўин қәлиплестириўден ибарат процесс болып табылады.

Жоқары оқыў орынлары жасларының қәнигелик емес дене тәрбиясы менен шуғылланыўының тийкарғы максетлери төмендегилерден ибарат:

1. Хәр бир жас әуладтың инсан ҳаққындағы, оның инсаний қәсийетин хәр тәрәплеме раўажландырыўға қаратылған қәдриятлар, белгили норма хәм қағыйдалар дүзими сыпатындағы мәденияты хаққындағы билимлерге толық ийе болыў.

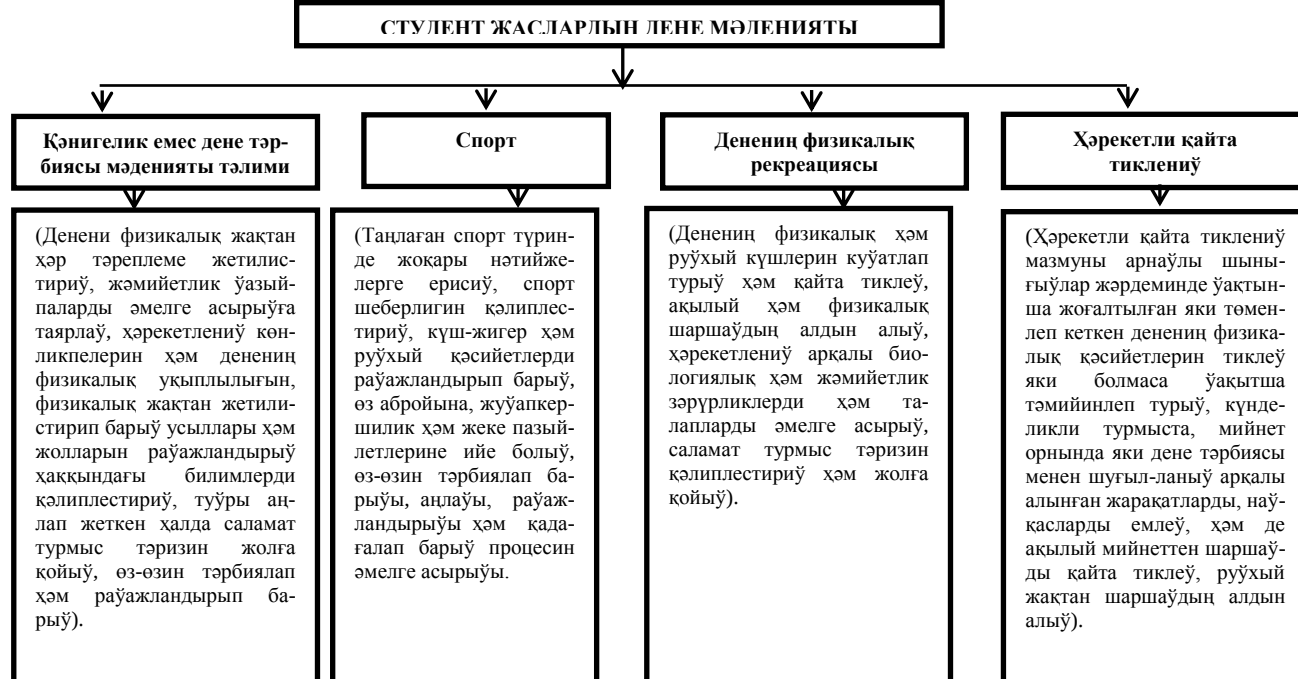
2. Талаба жаслардың дене тәрбиясын раўажландырыў менен бир қатарда, оның интеллектуаллығының (әдеп-иқрамлылық, эстетикалық мәдени-эстетикалық) негизлерин қәлиплестириў;

3. Талаба жасларда өз өмири даўамында дене тәрбиясының мүтәжлигин хәм гуманистлик (инсанийлық) себеплери менен максетлерин басқара алыўшылық, өзиниң дене хәм руўхый раўажланыўын сынға алып бахалай алыўшылық қәсийетин тәрбиялаў;

4. Талаба жасларды дене тәрбиясы тараўында өз бетинше еркин тәрizde өз билимлерин жетилистириўге, өз-өзин раўажландырып барыўға, қадағалай алыўға, дене хәм руўхый саламатлығын турмыстың бәрше тараўларындағы баслы тирек сыпатында аңлап жетип жетилистирип барыўға бағдарлаў.

Гуманизация (инсанийлыкты ен жайдыруу) бул жерде объектив түрдөгү зэрүрлик хэм кәнигелик емес дене тәрбиясы талиминин раўажланыуының белгили нызамлылықларга тийкарланған бағдары сыпатында түсиниледи. Ол жәмийеттиң дене тәрбиясы статусының (абройының) гуманизацияға болған мүтәжлиги, оның демократизациясы хэм усыған байланыслы болажақ кәнигениң руўхый, әдеп-икрамлылығы, мәдениаты хэм

дене саламатлығы мәдениатына койылатуғын талаптардың күшейиуи, сонын менен бир қатарда дене тәрбиясы мәдениаты тәлими тараўының ишки раўажланыуы, оның экстенсивлик дәрежесинен интенсивлик дәрежесине, яғный дене мәдениаты тараўында шахслық тийкарды тәрбиялау хэм билимлендириуде жаңа сападағы раўажландыруу принципнен келип шыққан халда алып барылады [4, 5].

Кәнигелик емес дене тәрбиясы мәдениаты тәлиминде ұзыйпаларды үш топарға болып көрсетиу мүмкин, яғный:

1. **Тәлим бериу ұзыйпасы:** талаба жасларға талабаның инсаний дене тәрбиясын хәр тәрәплеме раўажландыруу тараўында арнаўлы билим бериу, дене тәрбиясы мәдениатының хәр қыйлы тараўларындағы теориялар, дене тәрбиясы шынығыулары методикасы менен жақыннан таныстырып барыу. Хәрекетлениу көнликпелерин хэм тәжриибесин арттырып барыу, дене тәрбиясы шынығыуларын орынлау техникасын, хәрекетлениу усыллары хэм хәрекетлерин қәлиплестириу.

2. **Тәрбиялау ұзыйпасы:** талаба жасларда өз дене саламатлығына тууры мүнәсибетти қәлиплестириу, жоқары оқыу орындарында турақлы түрде дене тәрбиясы белсендигин

Әдебиятлар

1. Бальсевич В.К. Интеллектуальный вектор физической культуры человека. //Теор. и практ. физ. культ., 1991, № 7. –С. 37-39.
2. Бальсевич В.К. Конверсия высоких технологий спортивной подготовки как актуальное направление совершенствования физического воспитания для всех. //Теор. и практ. физ. культ., 1993, №4. –С.21.
3. Бальсевич В.К., Лубышева Л.И. Физическая культура: молодёжь и современность. //Теор. и практ. физ. культ., 1995, № 4, –С. 2-8.
4. Виленский М.Я. Физическая культура в гуманитарном образовательном пространстве вуза//Физ. культ.: воспит., образов, тренир., 1996, № 1, –С.27-32.
5. Выдрин В.М. Методологические проблемы теории физической культуры. //Теор. и практ. физ. культ., 1984.
6. Выдрин В.М. Теория физической культуры (культурологический аспект): Учебное пособие. - Л.: ГДОИФК им. П.Ф. Лесгафта, 1988.
7. Выдрин В.М., Зыков Б.К., Логоненко А.В. Физическая культура студентов вузов: Учебное пособие. - Воронеж: ВГУ, 1991, –С. 160.
8. Выдрин В.М. Неспециальное (непрофессиональное) физкультурное образование /Теор. и практ. физ. культ., 1995, № 5-6, –С.15-17.

РЕЗЮМЕ

Ушбу мақолада ёшлар ҳаётида жисмоний маданият кўникмаларининг пайдо бўлиши ва ривожланиши тўғрисида сўз этилган.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются формирование и развитие навыков физической культуры для гуманистически полноценного стиля и образа жизни молодёжи.

SUMMARY

The article deals with the formation and development of skills of physical culture for humanistic full style and way of life of the youth.

ОҚЫТУҢ ПРОЦЕСИНДЕ БАЛАНЫ ЖЕКЕ АДАМ СЫПАТЫНДА ҚӘЛИПЛЕСТИРИУ МӘСЕЛЕЛЕРИ

Т.В.Уразимова - көркем өнер тануы илимлері кандидаты

Әжениз атындағы Нөкіс мәмлекетлик педагогикалық институты

Таянч сўзлар: педагогика, ижтимоий жараён, ўкитиш жараёни, методология, ўкитиш усуллари, тарбиялаш, иждокорлик.

Ключевые слова: педагогика, социальная сфера, процесс образования, методология, методы образования, воспитание, творчество.

Key words: Pedagogics, social sphere, education process, methodology, education methods, education, creativity.

Адам жәмийеттиң ағзасы болып табылады, сонлыктан оның жеке адам сыпатындағы табаска ерисиуи оны әтирапындағылардың қалай қабыл етиуине байланыслы болады. Демек оның өзиниң дәретиушлик мүмкиншиликлерин жүзеге шығара алыуы усыған байланыслы болады. Адамға жәмийет тәрәпинен қызығушылық болса, оның билимдилигине, тәрбиялылығының дәрежесине хэм ең баслысы, адамның өзиниң саналылығына, руўхый дүньясының негизине тийкарланады. Жеке адамның қәлиплесиуинде хэм

раўажланыуында шаңарақтағы тәрбия хэм оқыу әхмийетли орын ийелейди. Бул еки аспекттиң (көзқарастың) жеке адамды моделлестиретуғынлығы хэм оның кейин ала алға қарай раўажланыуына тийкар салатуғынлығы гүмансыз. Жеке адамның қәлиплесиуине оқыу исиниң тәсириниң әхмийети хақында сөз етиледі, себеби жеке адамның абыройлы билимдилиги хэм мәдениатының жоқары дәрежеси хәзирги уақытта жоқары әхмийетке ийе болмақта.